POST-ACADEMISCH ONDERWIJS VOOR REGISTERACCOUNTANTS (P.A.O.R.A.)

door Drs. J. A. M. Oonincx

(Iemand die niet „bij" is, denkt altijd in dingen die voorbij zijn[1]))

1 Inleiding

Universiteiten, hogescholen, beroepsorganisaties en de wetgever menen dat het post-academisch onderwijs (P.A.O.) een noodzakelijke uitbreiding en voortzetting moet gaan vormen van het universitaire onderwijs. Met name door Posthumus[2]) werd in het verleden gepleit voor P.A.O. Door zijn ideeën heeft hij een belangrijke aanzet gegeven tot realisatie daarvan. De organisatie van het P.A.O. is echter nog niet definitief geregeld. Ook op de financiering ervan wordt nog gestudeerd.

Voor de afgestudeerde accountant is P.A.O. niet zonder belang. Het NIvRA heeft de problematiek inzake de permanente educatie (P.E.) van registeraccountants reeds in 1971 in studie genomen. Daarvoor verzorgde het NIvRA al applicatieonderwijs. Zahn heeft het Bestuur van het NIvRA ondermeer aanbevolen „bijzondere aandacht" te besteden aan het vraagstuk van de „permanente educatie"[3]). Het P.A.O.R.A. en de P.E. zijn echter geen zaak van alleen het NIvRA. Ook voor de universiteiten en hogescholen is een taak weggelegd. Van 't Klooster en Oonincx[4]) hebben in 1975 geconstateerd dat aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen toen nog geen P.A.O.R.A. bestond. De noodzaak daartoe is aanwezig op grond van meerdere overwegingen. Onlangs heeft De Heer[5]) een pleidooi gehouden om aan de vraagstukken van herstructurering van de accountantsopleiding en de P.E. hoge prioriteit te geven. Hij stelt dat de instellingen van wetenschappelijk onderwijs en het NIvRA intensief aandacht besteden aan de vraagstukken van herstructurering van de accountantsopleiding en de P.E. Dit is zeker zo voor de primaire accountantsopleiding. Anders dan De Heer menen wij dat de instellingen van wetenschappelijk onderwijs tot op heden te weinig hebben gedaan aan P.A.O.R.A. Hopelijk stimuleert dit artikel tot de opzet van systematisch P.A.O.R.A. Eerst wordt een algemene bespreking gewijd aan de noodzaak en de doelstellingen van P.A.O.R.A. Vervolgens wordt nagegaan welke activiteiten op dit moment reeds plaats vinden. Daarna wordt bepleit dat universiteiten en hogescholen met een accountantsopleiding meer aandacht gaan besteden aan de concrete uitwerking van P.A.O.R.A. Vervolgens worden voorstellen gedaan voor de organisatie van P.A.O.R.A. Tenslotte wordt ingegaan op enkele probleemgebieden inherent aan deze vorm van onderwijs.

Wij willen hiermede een bijdrage leveren tot verdere discussie en daarmede tevens tot spoedige realisatie van adequate na- en bijscholingsprogramma's voor afgestudeerde registeraccountants.

---

[1]) J. de Vries: „Bijblijven", Universiteit en Hogeschool, jaargang 22, nr. 1, 1976, blz. 60.
[2]) K. Posthumus: „De universiteit, doelstellingen, functies, structuren".
[3]) E. Zahn: „De organisatie van het accountantsberoep onder de loep", NIvRA, mei 1975, blz. 48.
[4]) A. J. van 't Klooster en J. A. M. Oonincx: „De accountantsopleiding in Nederland", Handboek Accountancy, januari 1975, blz. 2316.
[5]) H. J. de Heer: „Theorie en praktijk", Samsom Uitgeverij, Alphen aan de Rijn, 1977, blz. 6 en 26.

2 Noodzaak en doelstellingen van P.A.O.R.A.

In de moderne samenleving kunnen afgestudeerden slechts blijvend goed functioneren als zij gebruik kunnen maken van voldoende mogelijkheden voor nascholing en bijscholing. Dit geldt temeer daar de tijdens de opleiding verworven kennis snel veroudert. Het P.A.O. moet hen die maatschappelijke betrekkingen bekleden of kunnen bekleden, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereist is of dienstig is, in staat stellen zich regelmatig te verdiepen in de ontwikkelingen in de wetenschappen. Afgestudeerden (ook accountants) moeten op de hoogte blijven van de steeds voortdurende veranderingen in wetenschap en maatschappij met het oog op een zo goed mogelijke vervulling van hun functies.

Hoewel het P.A.O. op de eerste plaats gericht is op de afgestudeerde academici, zal het ook gevolgd kunnen worden door hen die gelijksoortige of gelijkwaardige posities innemen. Daartoe kunnen naar onze mening in ieder geval ook de registeraccountants gerekend worden die de buitenuniversitaire accountantsopleiding gevolgd hebben. De theoretische ontwikkeling van het vakgebied staat niet stil. De accountant wordt in de praktijk bij zijn beroepsuitoefening geconfronteerd met ontwikkelingen op velerlei gebied (maatschappelijke ontwikkelingen, beroepsontwikkelingen, ontwikkelingen in de verslaglegging, inflation accounting, (certificering van) toekomstgerichte informatieverstrekking, management audit, de toepassing van steekproeven, ontwikkelingen in informatica, de invloed van automatisering op de controle, internationale ontwikkelingen e.d.).

Ook voor de registeraccountant is P.A.O. een „must" geworden. De individuele accountant zal de nodige tijd moeten vrijmaken voor verdere wetenschappelijke vorming en ontwikkeling. Hij moet dan ook in staat worden gesteld om via deze vorm van onderwijs de ontwikkelingen op zijn vakgebied blijvend te volgen waartoe het P.A.O.R.A. structureel verankerd moet worden in het geheel van onderwijsvoorzieningen. Zoals iedere vorm van P.A.O. zal ook P.A.O.R.A. het karakter moeten hebben van nascholing en bijscholing in relatie tot de beroepsuitoefening. Het is niet de bedoeling dat P.A.O.R.A. het karakter krijgt van omscholing of herscholing. Uit de toelichting[6]) bij het voorontwerp van de Algemene Maatregel van Bestuur ter invoering van enige gewijzigde artikelen van de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs blijkt dat nascholing en bijscholing ruim geïnterpreteerd kunnen worden.

De toelichting onderscheidt drie doelstellingen, te weten:

1 het verfrissen en vernieuwen van reeds verworven kennis en vaardigheden, hetgeen zowel het weer op peil brengen en op peil houden van kennis omvat als ook het op de hoogte blijven van nieuwe ontwikkelingen daarin;
2 het aanvullen van verworven kennis en vaardigheden met die elementen die voor de uitoefening van het beroep van belang zijn en die, vanwege de specifieke relatie met het beroep, geen of onvoldoende plaats hebben gekregen in het initiële, doctorale onderwijs;
3 het verwerven van nieuwe specialistische kennis en vaardigheden, die vereist zijn voor een goede vervulling van specifieke maatschappelijke functies waarvoor de betrokkenen in de loop van hun carrière zijn bestemd, bijvoorbeeld in de sfeer van het management.

Bij een enge interpretatie van nascholing of bijscholing zouden hoofdzakelijk

[6]) Bijl. Hand. II, 1974-1975, nr. 11281 volgnrs. 24-25.

de categorieën 1 en 2 daartoe gerekend kunnen worden. Het onderwijs onder 3 zou dan geen nascholing of bijscholing meer genoemd mogen worden maar zou veeleer aangeduid kunnen worden met omscholing of herscholing. Daardoor zou het buiten P.A.O.R.A. vallen. Naar onze mening is een ruime interpretatie gewenst. Een concreet voorbeeld daarvan treffen we aan in de accountantsopleiding. Deze opleiding is primair gericht op het verwerven van kennis, kunde en vaardigheden die nodig zijn voor de uitoefening van de controlerende functie. Voorzover werkzaam in het openbare beroep, kan de accountant in de loop van zijn carrière doorgroeien naar een firmantschap. De firmanten zullen voor een belangrijk deel een leidinggevende functie hebben. Dikwijls maken zich ook enkele accountants vrij voor het leiden van het kantoor. Dit eist tevens andere kwaliteiten en kennis dan die welke nodig zijn voor het controleren van jaarrekeningen en het leiding geven aan controleteam's. Voor deze groep accountants zouden speciale cursussen gegeven kunnen worden die gericht zijn op de (verdere) ontwikkeling van reeds aanwezige leidinggevende kwaliteiten. Dergelijke cursussen rekenen wij tot nascholing en bijscholing.

Onder 2 is sprake van „doctoraal onderwijs". Dit moet gelezen c.q. geïnterpreteerd worden als „doctoraal of postdoctoraal onderwijs". Zoals het thans geformuleerd is zouden de post-doctorale beroepsgerichte opleidingen voor accountant, notaris, apotheker, e.d. gelijk gesteld worden aan P.A.O. Dit is niet de bedoeling. P.A.O.R.A. volgt immers pas na het behalen van het accountantsdiploma.

Het zijn niet alleen maatschappelijke en onderwijskundige redenen die hebben geleid tot plannen inzake P.A.O. Naar onze mening speelt bij de wetgever ook nog een ander motief mee. De voorstellen tot uitbreiding van P.A.O. zijn namelijk gekoppeld aan de plannen tot verkorting van de studieduur in de initiële fase (het universitair onderwijs tot en met het doctoraal examen). De noodzaak tot P.A.O. en tot verkorting van de cursusduur vloeien voort uit dezelfde maatschappelijke ontwikkelingen. Indien het vraagstuk van een 4 of 5 jarige initiële opleiding gekoppeld wordt aan het P.A.O. komt als discussiepunt de vraag naar voren in hoeverre in het onderwijsprogramma een scheiding mogelijk is tussen studieonderdelen die in de initiële onderwijsfase gedoceerd worden en die welke tot het P.A.O. kunnen worden uitgesteld. Wij zijn voorstander van een niet al te lange studieduur. Een 5-jarige vooropleiding voor de accountant kan voldoende zijn. Wij doelen daarbij op een doctorale variant, waarin het vak Administratieve Organisatie volledig is opgenomen. Post-doctoraal volgt dan nog, indien ook aan de overige eisen is voldaan, het hoofdvak controleleer inclusief het slotexamen ($\pm 1\frac{1}{2}$ jaar). Een $6\frac{1}{2}$-jarige opleiding kan de eindtermen realiseren mits onderwijsprogramma's, examenprogramma's en onderwijsmethoden voortdurend kritisch worden beoordeeld en bijgesteld. De totale accountantsopleiding zal, zeker zolang P.A.O.R.A. niet verplicht is gesteld, een zo afgerond mogelijk geheel moeten bieden. Volledigheid van studieprogramma's, in die zin dat daarin alle wensen zijn opgenomen, is natuurlijk een onbereikbaar ideaal. Wel moet het initiële programma gericht zijn op het geven van de nodige theoretische verdieping. De accountant zal de stof moeten opvatten en het geleerde in de praktijk moeten weten toe te passen. Indien praktijkervaring is opgedaan zal de latere na- en bijscholing bijdragen tot realiseren van de zojuist genoemde doelstellingen. Eerst als het P.A.O.R.A. goed van de grond is gekomen en is nagegaan of dit een verplicht ka-

rakter zal hebben, wordt de vraag aktueel in hoeverre het totale onderwijspakket verdeeld kan worden over de initiële accountantsopleiding en het P.A.O.R.A. De initiële opleiding behoort een afgerond karakter te behouden. Een uitzondering kan worden gemaakt voor een nadere theoretische verdieping op die punten waarvan aantoonbaar is dat uitstel van behandeling tot de fase van het post-academisch gedeelte tot een grotere effectiviteit leidt. Dat betreft onderwerpen die voor de aanstaande accountant eerst in wisselwerking met de eisen van de beroepspraktijk een meer relevante betekenis krijgen.

In het algemeen staan wij afwijzend tegenover het aanbrengen van beperkingen in de initiële accountantsopleiding op grond van het argument van verkorting der studieduur en opvang van de daardoor ontstane hiaten in de opleiding bij het P.A.O.R.A. De volledige academische vorming moet behouden blijven. Het P.A.O.R.A. behoort een uitbouw en aanvulling te zijn van het accountancy onderwijs op grond van nieuwe ontwikkelingen en van de eisen welke het beroep stelt. Het mag nooit dienen voor het wegwerken van hiaten of onvolkomenheden in de voorfase van de opleiding, die het gevolg zijn van verkorting der studieduur. Het P.A.O.R.A. moet het eenmaal bereikte academische niveau op peil houden door het bijbrengen van de voortgeschreden wetenschappelijke kennis en verworven inzichten, mede gezien in het licht van zich wijzigende maatschappelijke verhoudingen. Iedere accountant die zijn maatschappelijke functie op hoog niveau wil (blijven) uitoefenen zal in de nabije toekomst aan programma's van P.A.O.R.A. en P.E. moeten gaan deelnemen.

3 Activiteiten inzake P.A.O. en P.A.O.R.A.

3.1 *Verplichting tot P.A.O. en P.A.O.R.A.*

Op 15 mei 1975 werd het wetsontwerp Herstructurering Wetenschappelijk Onderwijs door de Tweede Kamer der Staten Generaal in gewijzigde vorm aangenomen. Als gevolg daarvan werd aan artikel 2 van de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs een derde lid toegevoegd, luidend als volgt: „De universiteiten en hogescholen hebben tevens, zoveel mogelijk in samenwerking met derden, tot taak de verzorging van het post-academisch onderwijs. Tevens werd na artikel 143 van de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs een nieuwe titel III A ingevoegd, handelend over post-academisch onderwijs[7]).

Ter uitvoering van de desbetreffende artikelen is een voorontwerp van een Algemene Maatregel van Bestuur gepubliceerd[8]) met nadere voorschriften betreffende de organisatie, de juridische structuur, de uitvoering en de bekostiging van het P.A.O. Ook voor P.A.O.R.A. is deze ontwikkeling van belang. Een en ander mag door belanghebbenden niet voor kennisgeving worden aangenomen noch door universiteiten en hogescholen met een accountantsopleiding noch door de beroepsorganisatie van de accountants (het NIvRA). In de Wet wordt expliciet gesproken van samenwerking met derden. Uit de A.M.v.B. blijkt dat tot derden o.a. maatschappelijke organisaties gerekend worden die bij de bevordering van P.A.O. rechtstreeks belang hebben. Dat het NIvRA als zodanig moet worden aangemerkt kan aan geen twijfel onderhevig zijn. De Wet volgend kan gesteld wor-

[7]) De inhoud van de betreffende artikelen 143 bis, 143 ter en 143 quater is opgenomen in de rubriek Onderwijs van de Accountant, 82e jaargang, nr. 5, januari, 1976, blz. 267 en 277.

[8]) Het volledige voorontwerp is opgenomen in Universiteit en Hogeschool, jaargang 22, nr. 1, september 1975, blz. 68 75.

den dat het verzorgen van P.A.O.R.A. tot de normale taken behoort van de universiteiten en hogescholen, die een accountantsopleiding verzorgen. Daar het NIvRA belanghebbende is, mede omdat zij een eigen accountantsopleiding verzorgt, zal in de nabije toekomst aan het P.A.O.R.A. in samenwerking met het NIvRA gestalte gegeven moeten worden.

3.2 *Activiteiten inzake P.A.O.*

Door universiteiten en hogescholen worden steeds meer initiatieven ontwikkeld om te komen tot systematisch P.A.O. Zo zijn o.m. bij scheikunde, de landbouwwetenschappen, de technische wetenschappen, de geneeskunde, de psychologie, de rechtswetenschappen, de biologie en de filosofie programma's voor P.A.O. van de grond gekomen. Bij de ene wetenschap zijn deze programma's fundamenteler en meer omvattend dan bij een andere wetenschap. Met name bij scheikunde heeft het P.A.O. al redelijke vorm aangenomen. Bij de sociale wetenschappen (bedrijfswetenschappen) wordt evenmin stil gezeten. De Economische Faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen heeft in september 1976 twee drie-daagse seminars georganiseerd. Een seminar was gewijd aan onderwerpen uit de algemene en sociologische economie, het tweede seminar betrof actuele ontwikkelingen ten aanzien van bedrijfseconomische vraagstukken. De seminars waren toegankelijk voor afgestudeerden aan instellingen van wetenschappelijk onderwijs alsmede voor diegenen die op andere wijze een gelijkwaardig kennisniveau hebben verkregen. De programma's van het seminar bedrijfseconomie en accountancy zullen in 1977 nauw bij elkaar aansluiten. Er worden een aantal gezamenlijke sessies georganiseerd.

Uit diverse enquêtes komt de sterke behoefte aan P.A.O. naar voren. Recent werd een enquête gehouden door het Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool te Tilburg[9]). Naar aanleiding van dat onderzoek is de subfaculteit Sociologie gestart met post-academische cursussen. Zij zal daarbij spoedig gevolgd worden door de Economische Faculteit, die in het verleden in beperkte mate al P.A.O. heeft verzorgd.

3.3 *Activiteiten inzake permanente educatie van het NIvRA*

De P.E. van registeraccountants heeft binnen NIvRA-kringen reeds geruime tijd de aandacht. De initiatieven met betrekking tot nascholing en bijscholing hadden betrekking op de organisatie van herkenningscursussen, applicatiecursussen en studieconferenties. Voorbeelden daarvan zijn de cursussen simulatie, lineaire programmering, ontwikkelingen in de inzichten over organiseren, netwerkplanning, wachttijdtheorie, investeringsselectie, toepassing van conventionele hulpmiddelen, toepassing van computers, pensioenen, sociale vaardigheden, belastingrecht, inleiding tot de organisatiekunde, e.d. Tevens werden studiedagen en seminars georganiseerd (b.v. toepassing van actuele waarden in de jaarrekening; „Audit and control of advanced E.D.P.-systems").

In 1971 werd door het Bestuur een Commissie Permanente Educatie Registeraccountants (C.O.P.E.R.) ingesteld met als opdracht „het adviseren van het bestuur over alle maatregelen teneinde te bereiken dat de voor de uitoefening van het accountantsberoep nodige deskundigheid in overeenstemming blijft met de

[9]) Th. Schepers: Post academisch onderwijs; verslag van een onderzoek; Universiteit en Hogeschool, jaargang 23, nr. 1, september 1976.

zich ontwikkelende behoeften". De commissie heeft aangegeven op welke wijze en voor welke groepen registeraccountants de verzorging van de P.E. zou kunnen geschieden[10]). Na deze eerste terreinverkenning heeft het Bestuur een Commissie Voortgezette Educatie Registeraccountants (VERA) ingesteld.

De taak[11]) van de VERA is:

1 het doen van aanbevelingen aan het bestuur alsmede het ontwikkelen van programma's terzake van de permanente educatie van registeraccountants;
2 het - na verkregen goedkeuring van het bestuur - doen uitvoeren van deze programma's die in eerste instantie dienen te zijn gericht op de registeraccountants, die optreden als accountant (in de zin van de G.B.R.);
3 het geven van voorlichting aan de leden over de door de commissie ontwikkelde programma's alsmede over activiteiten van andere organisaties, voor zover deze activiteiten van belang zijn voor de permanente educatie;
4 het onderhouden van contacten met en het zonodig deelnemen aan overleg in organen en instellingen, die zich bewegen op het terrein van de permanente educatie.

Sinds eind 1974 werkt VERA aan het uitbouwen van een aantal aanbevelingen uit het COPER-rapport. Een aantal cursussen, conferenties en studiedagen hebben plaats onder auspiciën van VERA.

Verder heeft VERA de behoeften geïnventariseerd door gesprekken met kantoren en diensten. Het ging daarbij vooral om de wensen en interessen met betrekking tot de voortgezette educatie bij controlerende accountants.

De geïnterviewde kantoren en diensten zien de voortgezette educatie als een zaak, die door de beroepsorganisatie behartigd moet worden. Tevens hebben de diensten en kantoren hun principiële bereidheid uitgesproken om van de voortgezette educatie een gemeenschappelijke zaak te maken. Overigens werd daarbij op een aantal punten wel het nodige voorbehoud gemaakt. Zo werd het eventueel toegankelijk maken en ter beschikking stellen van binnen kantoorverband ontwikkeld materiaal afhankelijk gesteld van bepaalde voorwaarden (b.v. men wil betrokken zijn bij voorbereiding en programmering; men wil de behoeften van eigen dienst of kantoor in de cursussen terugvinden; men wil researchresultaten pas ter beschikking stellen op het moment dat deze „waardevrij" zijn, men wil het „kantooreigene" behouden, etc.[12])). Indien aan deze voorwaarden wordt voldaan zal actieve medewerking aan VERA worden verleend door het beschikbaar stellen van studiemateriaal en docenten.

Het Bestuur van het NIvRA ziet de voortgezette educatie niet als een vrijblijvende zaak. Het heeft derhalve de aanbeveling gedaan in het bijzonder aan leden die in de controlerende functie werkzaam zijn om minstens 10 volle dagen per twee jaar voor voortgezette educatiedoeleinden te bestemmen. Daarbij zijn een aantal activiteiten opgesomd die met een aantal punten worden gehonoreerd[13]).

---

[10]) Rapport Commissie Permanente Educatie Registeraccountants, De Accountant, 80e jaargang, nr. 5, januari 1974, blz. 187-215.
[11]) Zie Verslag van de werkzaamheden 1974-1975, NIvRA.
[12]) H. H. Bos: „VERA wordt een werkwinkel"; De Accountant, 82e jaargang, nr. 3, november 1975, blz. 153-154.
[13]) Aanbeveling inzake Voortgezette Educatie; De Accountant, 82e jaargang, nr. 11, juli/augustus 1976, blz. 634-635.

3.4 *Activiteiten inzake P.A.O.R.A. door de instellingen van wetenschappelijk onderwijs*
Op dit moment is er nog geen systematisch P.A.O.R.A. aan universiteiten en hogescholen gerealiseerd.

Wel werd in januari 1977 door de Vakgroep Accountancy aan de Rijksuniversiteit Groningen voor het eerst een dag post-academisch onderwijs georganiseerd voor de aldaar afgestudeerde accountants[14]). In totaal hebben 50 accountants aan het programma van deze dag deelgenomen. De bedoeling van deze dag was vooral de belangstelling te peilen voor PAORA, ook wat de aard van de onderwerpen betreft. De resultaten van deze dag zijn hoopgevend[15]). Thans wordt gewerkt aan de verdere uitbouw van PAORA. Het is te hopen dat andere instellingen snel volgen zodat op meerdere plaatsen ervaring wordt opgedaan. Geconcludeerd kan worden dat het PAORA thans nog in de kinderschoenen staat, maar hopelijk aan het begin van een belangrijke ontwikkeling.

4 Enige aanbevelingen inzake PAORA en PE

4.1 *PAORA en PE voor alle accountants*
Het rapport van de COPER en de activiteiten van VERA zijn voornamelijk gericht op de behoeften van de categorie der controlerende registeraccountants. Voor hetgeen thans aan activiteiten wordt verricht kunnen wij waardering opbrengen. Uit de aard der cursussen van VERA kan worden afgeleid dat het niet alleen haar bedoeling is inhaalonderwijs te verzorgen (en daarmede mogelijke hiaten op te vullen bij de langer afgestudeerden) maar tevens om actuele onderwerpen te doceren en ter discussie te stellen. In het verenigingsjaar 1976/1977 werd door 602 participanten een VERA-evenement gevolgd. Alle cursussen zijn steeds door het maximum aantal toe te laten deelnemers bezocht. Op de langere termijn zal de voortgezette educatie voor registeraccountants en het PAORA echter gegeven moeten worden voor alle registeraccountants en niet uitsluitend gericht mogen zijn op de behoefte van hen die werkzaam zijn in controlerende functies.

4.2 *Gezamenlijke aanpak van PAORA en PE*
Terecht wordt door het NIvRA de PE van haar leden als een van haar belangrijkste taken gezien. De verantwoordelijkheid voor de realisatie en verzorging van de PE en het PAORA ligt echter niet uitsluitend bij VERA. Naar onze mening ligt de primaire verantwoordelijkheid voor het PAORA bij de instellingen van wetenschappelijk onderwijs. De universiteiten en hogescholen hebben een eigen taak bij het organiseren van PAORA. De vakgroepen accountancy zullen zich intensief moeten gaan beraden over de opzet, inhoud en uitbouw van PAORA. Zij dragen immers zekere verantwoordelijkheid ten opzichte van de universitair afgestudeerde accountants. Door het organiseren van PAORA kunnen zij duidelijk maken zich van deze verantwoordelijkheid bewust te zijn. De universiteiten en hogescholen met een accountantsopleiding en het NIvRA doen er goed aan op korte termijn de samenwerkingsvormen terzake van PE en PAORA te gaan onderzoeken.

4.3 *Het instellen van een overkoepelende commissie*
Er moet een geschikte organisatiestructuur gezocht worden voor het PAORA en PE. Een eerste aanzet kan zijn het instellen van een overkoepelende commissie

[14]) Gezien het experimentele karakter moest deze studiedag beperkt blijven tot haar eigen afgestudeerden.
[15]) Zie: De Accountant, september 1977.

waarin naast vertegenwoordigers van het NIvRA (VERA) ook vertegenwoordigers van alle vakgroepen accountancy van universiteiten en hogescholen zitting nemen. De commissie zou kunnen worden ondergebracht bij het Limperg Instituut. Hoewel het Limperg Instituut zelf geen onderwijs zal verzorgen bestaan er dan goede mogelijkheden bij het PAORA gebruik te maken van de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek door het Limperg Instituut.

De commissie zal zich in eerste instantie moeten bezighouden met de opzet van een meerjaren planning van PAORA en PE. Er zal een stimulerende werking van deze commissie moeten uitgaan op de diverse deelnemers inzake de uitwerking en aanpassing van concrete onderwerpen. De commissie verzorgt tevens de contacten met de instellingen van W.O., de beroepsorganisatie, de organisaties van het bedrijfsleven, de Academische Raad, etc.

4.4 *De opzet van het PAORA*

Het PAORA zal ruim en breed moeten worden opgezet voor alle groepen registeraccountants. Een breed draagvlak kan worden verkregen door intensieve samenwerking tussen de betrokken universiteiten in combinatie met de beroepsorganisatie. Het brede draagvlak wordt alleen verkegen als ook contacten worden onderhouden met accountantskantoren, interne accountantsdiensten, overheidsdiensten, de economische faculteiten, e.d. Hierdoor wordt uitwisseling van ideeën mogelijk. Het wetenschappelijk onderwijs, de activiteiten van VERA en de ervaringen in de beroepspraktijk kunnen elkaar wederzijds aanvullen. Volwaardig PAORA en PE kan niet in eenmaal worden gerealiseerd. Het opdoen van concrete ervaring is nodig voor verdere planning, uitbouw en organisatie van PAORA en PE. Overigens zal een snelle groei van PAORA noodzakelijk en te verwachten zijn. Het PAORA moet uitgroeien naar een vorm waarbij jaarlijks aan alle vijf universiteiten en hogescholen meerdere dagen PAORA wordt verzorgd. Per faculteit kan wellicht een zekere specialisatie naar onderwerpen plaatsvinden. De voorgestelde commissie kan zich bezighouden met de afstemming en coördinatie van de diverse programma's. De potentiële deelnemers hebben een keuzemogelijkheid en kunnen die dagen bijwonen waarin ze het meest geïnteresseerd zijn. De docenten of inleiders kunnen afkomstig zijn uit universitaire kring maar tevens uit het bedrijfsleven.

5 Enige problemen inzake PAORA

5.1 *Het aantrekken van voldoende en deskundige docenten*

Op dit moment kan aan universiteiten en hogescholen bij de accountantsopleiding al van een docentenprobleem gesproken worden. Ook het NIvRA kent vooral in de latere fasen van de opleiding het probleem van het aantrekken van voldoende docenten van voldoende niveau. Indien omvangrijk PAORA tot stand komt moet het aantal benodigde docenten niet onderschat worden. Het is nauwelijks denkbaar dat de huidige docenten naast hun normale onderwijs-, onderzoek- en bestuursactiviteiten uitgebreide cursussen PAORA voor grote aantallen afgestudeerden tot stand kunnen brengen. Voorbereiding, organisatie en uitvoering zal veel tijd, kennis en inspanning vergen.

5.2 *De financiering van het PAORA*

Financiële middelen zijn nodig voor de administratieve begeleiding, secretariaatswerkzaamheden, syllabi, honoraria docenten, kosten van publiciteit, voorbereiding van programma's en investeringen in gebouwen en personeel, etc. De financiering zal kunnen plaatsvinden uit bijvoorbeeld subsidies van de overheid, bijdragen van de deelnemers (inschrijfgeld, cursusgeld), en bijdragen van belanghebbenden zoals werkgevers, accountantskantoren en de beroepsorganisatie. De mate waarin door de diverse categorieën moet worden bijgedragen kan nader worden bepaald.

Daar het PAORA in het algemeen gerekend zal gaan worden tot de normale taken van de universiteit mag verwacht worden dat door de overheid een bijdrage zal worden verleend in de kosten van PAORA (bijvoorbeeld de financiering van de investeringen en de aanloopkosten).

Het is evenmin onbillijk van de deelnemers een bijdrage te vragen. Zij hebben er immers belang bij en plukken in eerste instantie de vruchten van dit onderwijs. Anderzijds genieten ook de werkgevers voordelen van het PAO door het beter functioneren in de beroepsuitoefening van degenen die deelnemen (b.v. hogere produktiviteit, meer bevrediging in het werk).

Het afwentelen van alle kosten op de deelnemers leidt waarschijnlijk tot te hoge cursusgelden. Overigens wordt uiteindelijk toch een aanzienlijk deel van de kosten door de overheid gedragen als rekening wordt gehouden met de fiscale aspecten. Een studie door de voorgestelde commissie naar de kostenaspecten van het PAORA is gewenst.

5.3 *De programma-inhoud van het PAORA*

PAORA is geen eenvoudige zaak als daarin alle aspecten en facetten vertegenwoordigd moeten zijn waarmede de registeraccountant tijdens de beroepsuitoefening wordt geconfronteerd. Het PAORA kan dan ook niet geheel los van de praktijk tot stand komen. Wetenschappelijk onderwijs en wetenschappelijk onderzoek kunnen daardoor dienstbaar zijn aan de behoeften in de praktijk. Deze behoeften moeten dan ook worden vastgesteld.

Ook voor de planning van het PAORA is inzicht nodig in de behoeften van de potentiële deelnemers, die in uiteenlopende functies werkzaam zijn.

Een van de eerste werkzaamheden die de voorgestelde commissie zou kunnen verrichten is het onder haar auspiciën doen plaatsvinden van een enquête onder *alle* registeraccountants.

De enquête zou onder meer uitsluitsel moeten geven over de volgende vraagpunten:

- de tekortkomingen die de afgestudeerden ervaren hebben in hun opleiding bezien vanuit hun werkzaamheden in de praktijk;
- de argumenten op grond waarvan de accountant behoefte heeft aan PAORA (b.v. bijblijven op vakgebied, interesse naast het dagelijks werk, gedachtenwisseling met beroepsgenoten, verdere ontwikkeling van wetenschappelijke belangstelling, nadere specialisatie, ondersteuning van praktijkwerkzaamheden e.d.);
- de onderwerpen welke gedoceerd moeten worden en de vraag of een theoretische wetenschappelijke behandeling voorop moet staan dan wel een op de praktijk afgestemde behandeling van onderwerpen;

- de vraag of de inhoud van het PAORA gericht moet zijn op:
  - het geven van een globaal overzicht van recente ontwikkelingen op het vakgebied accountancy
  - het diepgaand behandelen van een of enkele deelgebieden
  - de behandeling van praktijkproblemen;
- de gewenste methodiek van kennisoverdrachten (b.v. hoorcolleges, werkcolleges, groepsdiscussies, casusbehandeling, inleidingen door de deelnemers, gebruik van audiovisuele hulpmiddelen, computer ondersteunende instructie, etc.);
- welke organisatievorm van PAORA de voorkeur heeft (b.v. de plaats, de duur van de cursussen, een aangesloten periode, een of meer avonden, een dag per week).

5.4 *De organisatie van PAORA en PE*

PAORA kan gezien worden als een essentieel onderdeel van PE. De PE is ruimer. Aan de eis van PE kan ook worden voldaan door eigen initiatieven, door zelfstudie, etc. De PE omvat ook opleidingen en cursussen gericht op de ontwikkeling van sociale vaardigheden (rapporteren, werken in groepen, discussietechnieken, e.d.). PE omvat dus ook het algemeen vormend onderwijs ten behoeve van de persoonlijke vorming van afgestudeerden.

Het PAORA levert een belangrijke bijdrage tot de permanente educatie. In de programma's van PAORA vindt de afgestudeerde een leidraad en in de cursussen hopelijk een stimulans voor verdere zelfstudie.

Het PAORA zal vooral richtinggevend moeten zijn door overzichtelijke samenvatting en presentatie van actuele en in de toekomst te verwachten ontwikkelingen. Door het geven van hoofdlijnen en literatuurverwijzingen wordt aan de deelnemers basismateriaal verschaft om op eigen gelegenheid verder te studeren. Zoals we reeds hebben gezien zal bij de realisatie van de nascholing, bijscholing en de PE nauw kunnen worden samengewerkt tussen VERA en universiteiten onder coördinatie van de voorgestelde commissie. Bij de uitvoering van de plannen ligt een werkverdeling voor de hand. Voorkomen moet worden dat de ontwikkeling van de activiteiten van VERA en PAORA langs gescheiden wegen zal plaatsvinden, waardoor de kans op ongewenste overlappingen zou ontstaan. Daartoe moet door de commissie worden onderzocht welke activiteiten de beroepsorganisatie (VERA) voor haar rekening zal nemen en welke door de universiteiten en hogescholen verzorgd zullen worden. Uitgangspunt bij die werkverdeling zou kunnen zijn dat VERA kiest voor het geven van onderwijs gericht op het op peil houden van de praktische beroepsvaardigheid van de accountant terwijl het PAORA zich in eerste instantie richt op het aangeven van ontwikkelingen die in de nabije toekomst op het vakgebied zijn te verwachten.

5.5 *Het eventueel verplichte karakter van PAORA*

In Amerika is in sommige staten reeds het puntensysteem ingevoerd (credit point system). Indien accountants eens in de zoveel jaren niet een bepaald aantal punten halen verliezen zij het recht op het doen van verplichte controles[16]). Boven verwachting zijn de ervaringen met het verplichte systeem zeer positief. Vele deelnemers volgen meer cursussen dan waartoe zij verplicht zijn[17]).

[16]) H. H. Bos: Onderwijs en Voortgezette Educatie, De Accountant, nr. 10, juni 1976, blz. 588.
[17]) Argumenten vóór een verplicht systeem van permanente educatie, De Accountant, 83e jaargang, nr. 10, juni 1977.

De vraag is of ook de Nederlandse accountant verplicht moet worden tot PE en het volgen van PAORA dan wel of dit kan worden overgelaten aan zijn eigen initiatief. De huidige situatie in Nederland is dat het behalen van het accountantsdiploma recht geeft op inschrijving in het accountantsregister. Heeft de inschrijving eenmaal plaats gehad dan verkrijgt en behoudt de ingeschrevene het recht certificaten van getrouwheid af te geven, ongeacht de vraag of hij zijn kennis wel of niet op peil houdt. Gezien de vele en snelle ontwikkelingen op het vakgebied is het de vraag of de accountant het accountantsberoep blijvend op hoog niveau kan uitoefenen op basis van de kennis en inzichten die hij destijds in de accountantsopleiding en daarna in de praktijk heeft opgedaan. Thans is het deelnemen aan PAORA en PE een volledig vrijwillige aangelegenheid. De noodzaak tot PAORA en PE is duidelijk aanwezig. De voorgestelde commissie zal zich nader moeten beraden over de vraag of het PAORA en de PE eventueel een verplicht karakter moeten krijgen. Het verplichte karakter is uiteraard overbodig voor die accountants die door zelfstudie, door het volgen van cursussen, het geven van onderwijs, het examineren, het houden van lezingen e.d. hun kennis op vrijwillige basis op peil houden. De door het NIvRA-bestuur gegeven aanbeveling is daartoe een goede stimulans, maar biedt op zich geen voldoende waarborg. Ongetwijfeld zullen er registeraccountants zijn die ver boven de norm „uitkomen"; er zullen er echter ook zijn die daaraan niet toekomen. De commissie zou moeten trachten vast te stellen of de registeraccountant in het algemeen in voldoende mate zijn deskundigheid op het vereiste peil houdt. Slechts indien mocht blijken dat dit onverhoopt niet het geval zou zijn, zou een verplichting tot het volgen van PAORA in de toekomst niet achterwege kunnen blijven. Wij verwachten (en hopen) niet dat het zover zal komen. Mocht dit echter wel het geval zijn dan rijst de vraag of gedifferentieerd moet worden naar categorieën registeraccountants en op welke wijze aan de gestelde eisen zou moeten worden voldaan om in aanmerking te komen voor een bewijs van deelname.

Geraadpleegde literatuur

1. H. J. de Heer, Theorie en Praktijk, Samsom Uitgeverij, Alphen aan de Rijn, 1977.
2. A. J. van 't Klooster en J. A. M. Oonincx, De accountantsopleiding in Nederland. Handboek Accountancy, blz. 2301-2330, januari 1975.
3. K. Posthumus, De Universiteit, doelstellingen, funkties, structuren. Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage, december 1969.
4. Th. Schepens, Post academisch onderwijs: verslag van een onderzoek. Universiteit en Hogeschool, jaargang 23, nr. 1, september 1976.
5. J. de Vries, Bijblijven. Universiteit en Hogeschool, jaargang 22, nr. 1, 1976.
6. E. Zahn, De organisatie van het accountantsberoep onder de loep. NIvRA, mei 1975.
7. NIvRA, Rapport Commissie Permanente Educatie Registeraccountants. De Accountant, 80e jaargang, nr. 5, jan. 1974.
8. Wetsontwerp Herstructurering Wetenschappelijk Onderwijs, Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord, Staatsuitgeverij Den Haag.
9. Universiteit en Hogeschool, Post academisch Onderwijs (speciaal nummer), jaargang 22, nr. 1, september 1975.
10. De Accountant, in het bijzonder de Rubriek Onderwijs, 82e jaargang, nrs. 3 (november 1975), 5 (januari 1976), 10 (juni 1976) en 11 (juli/augustus 1976).
11. Voortgezet Wetenschappelijk Onderwijs: rapport van de commissie algemene vraagstukken post academisch onderwijs, uitgebracht aan de Academische Raad, april 1971, Den Haag (1e rapport Commissie Diepenhorst).
12. Nadere aspecten van het post academisch onderwijs: rapport aan de Academische Raad over een aantal aspecten van de regeling en uitvoering van het post academisch onderwijs, Den Haag, 1973 (2e rapport Diepenhorst).